

RVO-DuurzaamDoor
t.a.v. dhr. René Bruijns
Croeselaan 15
3521 BJ Utrecht

Wageningen, maandag 31 december 2018

Betreft: 2018-001 eindrapportage project BB4Food DuurzaamDoor
Ordernummer: DD2201822
Per mail: rene.bruijns@rvo.nl

Beste René,

Zoals overeengekomen en verwijzend naar de opdrachtverlening voor BB4Food, hierbij een verslag van de resultaten van het project van het afgelopen half jaar.

Het verzoek is om betaling van de tweede termijn. De eindfactuur zal separaat per mail door de penningmeester worden aangeleverd. Daarin ook de achterliggende inkoopfacturen en verantwoording van tijd van Jan Huijgen en Jaap Meijer.

Ik weet niet van een format voor de eindrapportage voor de opdracht. Hopelijk is de eindrapportage naar wens. Uiteraard kan e.e.a. mondeling toegelicht worden. We vernemen graag jouw reactie.

Stichting BB4Food,

Jaap Meijer MSc.

(secretaris)

1- Wat hebben we gedaan?

Stichting BB4Food heeft in de periode 11 juni tot en met 31 december 2018 gewerkt aan een verder concretisering van de concepten van BB4Food (zoals beschreven in de offerte) en aan een regionaal draagvlak bij burgers en boeren.

De haalbaarheid kun je immers het beste vaststellen door met de sociale innovatie aan de gang te gaan, want anders blijft het theoretisch allemaal. Een regionaal ontwerp, een *proof of concept* (PoC) is gemaakt en uitgewerkt in een POP-project.

Onze ambitie om een eerste regionaal maatschappelijk gezond voedselsysteem te kunnen realiseren lijkt de meeste kans van slagen te hebben door aan te sluiten op een project van de heideboeren in de Veluwezoom die met veelal gangbare boeren bezig is een omslag te maken naar een circulair, cultuurhistorisch heideboerderij system. Zij de grond, de circulariteit en wij de producten, de markt en de burgers (via de drie knoppen ik doe mee, ik bestel en ik participeer).

Gedurende de uitvoering van het DuurzaamDoor project is een aanvullende opdracht van de Provincie Gelderland via gedeputeerde (Bea Schouten en Pieter Rijzebol) gegeven en budget beschikbaar gesteld voor het ontwikkelen van de oprichtingsakte van Coöperatie Burgerboerderijen. In de preambule is beschreven wat de coöperatie beoogt. De komende twee jaar bekijken we of deze “flitsstatuten” bijgesteld moeten worden. Immers kijken we nu vooruit en moeten we vaststellen of de statuten dan nog passen bij het verbinden van burgers met boeren en of dit de landelijke, (moeder)coöperatie wordt en hoe deze zich verhoudt tot de spin-offs in de regio's die belangstelling hebben getoond.

2- Waar zijn we nog mee bezig?

BB4Food ontwikkelt zich momenteel richting een Platform (paraplu) met werkmaatschappijen:

- 1- Coöperatie Burgerboerderijen;
- 2- De Beweging (valt buiten de context van de haalbaarheidsstudie);
- 3- De Academie (valt buiten de context van de haalbaarheidsstudie).

3- Waar kijken we nu naar uit?

We menen dat ons project “Coöperatie Burgerboerderijen“ haalbaar is. We hebben een vervolgproject geformuleerd, al is de regio net een andere als aanvankelijk bedacht (Veluwezoom i.p.v. FoodValley). In de pilot regio Veluwezoom staat ons een coöperatieve aanpak voor ogen die model kan staan voor andere regio's, Via een projectplan /plan van aanpak willen we gestalte geven aan de beoogde samenwerking tussen 1000 burgers en 10 boeren. Die willen we als POP-project gefinancierd krijgen. Het wachten is op de beschikking.

Via een zwaluwstaarten met de heideboeren zijn in de regio Veluwezoom begin december 2018 twee POP-projecten ingediend, waarbij de heideboeren zich richten op de natuurinclusieve landbouw. Daarbij wordt de gebiedsorganisatie (coöperatie) voor deze heideboeren uitgewerkt. Coöperatie Burgerboerderijen is penvoerder en aanvrager van POP-project Korte Voorzieningsketens. Drie gemeenten zijn mede aanvrager: Renkum, Arnhem en Rheden, Wageningen kampt met ziekte en beperkte personele inzet, maar willen op de hoogte gehouden worden.

Resultaten

De opdracht van de RVO-DuurzaamDoor is het vaststellen van de haalbaarheid van BB4Food in de regio FoodValley en heeft het afgelopen half jaar geleid tot de volgende resultaten:

1- Oprichting initiatiefgroep BB4Food FoodValley;

Pogingen in de regio FoodValley hebben niet geleid tot draagvlak in deze regio. Ondanks medewerking van en afstemming met O-gen (Wicha Benus, Gerard van Santen) en Regio FoodValley (Gert Boeve) en gesprekken met boeren en enkele bureaus kwam het niet tot commitment. De pilotregio is een kwartslag gekanteld naar de Veluwezoom, maar nog wel vanuit Wageningen. De

initiatiefgroep “BB4Food FoodValley” werd “BB4Food Coöperatie Burgerboerderijen” die constateerde dat er op de Veluwezoom meer ‘flow’ was met een draagvlak onder de (heide)boeren en de gemeenten Arnhem Rheden en Renkum.

Er zijn diverse gesprekken geweest met de Herenboeren Ede. Die waren goed, maar dit heeft niet geleid tot een zwaluwstarten, omdat de Herenboeren vooral in hun communicatie naar de leden toe geen andere flankerend initiatief als dat van de burgerboerderijen willen uitdragen. Juist die verwantschap werkt dan verwarrend kennelijk. De aanvliegroude van de Herenboeren is anders (lokale burgers kopen of pachten een perceel en stellen een bedrijfsleider aan op “hun” herenboerderij versus BB4Food waarbij burgers zich meer regionaal verbinden met “hun” boeren en daarbij producten afnemen en financieel participeren.

De verwachting is dat naast de meer oostelijke oriëntatie naar de Veluwezoom (vanuit ‘Wageningen’) op termijn ook een noordelijke ontwikkeling (FoodValley) mogelijk is, zodra het vliegwiel draaiende is.

Stichting BB4Food heeft besloten een coöperatie burgerboerderijen op te richten zodat zij zelf meer de functie van een platform krijgt en de coöperatie een werkmaatschappij kan worden met financiële transacties en participaties. Via een flankerend project van de Provincie Gelderland is gewerkt aan de statuten. De Coöperatie Burgerboerderijen is op 29 november opgericht. Dit om daarmee regionaal burgers en boeren (beiden als leden) te kunnen verbinden. Bij voldoende draagvlak kan de coöperatie “gekloond” worden naar andere regio’s.

2- Commitment boeren en burgers aan regionaal BB4Food-concept

Op de Veluwezoom zijn sinds kort de heideboeren actief via enkele POP-projecten. SHN (Stichting Heideboerderij Nederland) beoogt vooral de natuurinclusieve landbouw en kringloop tussen *infields* en *outfields*. De burgerboerderijen, met een accent op de verbinding met de burgers, kan daar goed op aansluiten. Het schema in bijlage 1 maakt duidelijk wat de synergie is tussen beide initiatieven. E.e.a. heeft geleid tot een samenwerking die ook in andere delen van Nederland perspectief biedt.

3- Vier knoppen in regio (doneren aan, bestellen bij en participeren bij boeren via crowdfunding MGV-investeringen;

De vier knoppen zijn teruggebracht tot drie knoppen, waarbij het meewerken onderdeel is van de eerste knop meedoen.

Er is gewerkt aan de drie knoppen en een functioneel ontwerp gemaakt over hoe die knoppen: 1- meedoen, 2- bestellen en 3- financieel participeren gestalte moeten krijgen in regionaal verband zoals de Veluwezoom (POP Project De Bekoring). Via de intentieverklaring kunnen burgers zich nu al (na 24 november) committeren: <https://burgerboerderijen.nl/intentieverklaring/>

- **Knop 1** kan door donatie via het te openen bankrekeningnummer mof kan men kenbaar maken of men wil meedenken of meewerken.
- **Knop 2** draait om een bestellen, kopen en/of bezorgen. Dit is een concept van de korte(voorzienings)keten. Er is afstemming met de Taskforce KorteKetens op 7 juli in Houten. BB4Food was aanwezig bij de oprichting. Er is een samenwerking met PuurDichtbij als korteketenspeler op ICT-gebied die haar sporen heeft verdiend in het online kopen en bezorgen van streekproducten, waarbij de boer de prijs van die producten bepaalt. Er zijn valkuiten bij kortketens (Taskforce) wanneer spelers tussen de burgers en boeren in een eigen verdienmodel worden. Dat willen we bij BB4Food voorkomen. Vandaar ook het bijeenbrengen van de burgers en boeren in één coöperatie Burgerboerderijen.
- **Knop 3** financieel participeren omvat ook crowdfunding. Er is afstemming met de Eemlandhoeve omtrent de ICT applicatie die het mogelijk maakt dat financiële participanten hun in naturarendement als punten kunnen verzilveren. Deze app zal worden geïntegreerd in knop 3 op de Veluwezoom (Pop-Project De Bekoring).

4- Enquêteresultaten van boeren en burgers (MGV donut), geaggregeerde regionale MGV donut, bedrijfseconomische analyses MGV-investeringen boeren, regio convenant met een MGV-opgave;

Er zijn bijeenkomsten met boeren geweest waarbij gewerkt is aan de MGV Donut (Maatschappelijk gezond Voedselsysteem) van enkele boerderijen waaronder die van De Bekoring (Westberg Wageningen en enkele percelen Quadenoord bijlage 2).

Er is over de resultaten overleg geweest met Wageningen-UR, CHE en Aeres, waarbij de belangrijkste conclusie was dat juist de integrale benadering en het zichtbaar maken via een spinnenwebdiagram belangrijker is dan te verzanden in de dogmatiek van de meetlatten achter de onderliggende MGV-doelen.

Zie voor afspraken rondom de doorontwikkeling van de MGV Donut (methode) nr. 8.

We willen het MGV-donut model (d.w.z. Kate Raworth's Doughnut economy model vertaald naar een Maatschappelijk Gezond Voedselsysteem) uitwerken in een online vragenlijst. Daarbij is al overleg gevoerd met Wageningen-UR. De boeren op de website burgerboerderijen hebben die scan doorlopen via zelfanalyse en gesprekken.

W-UR (is geïnteresseerd ook vanwege het model voor *true pricing*) Aeres (als model om de ontwikkeling van de bedrijfsvoering van een (burger)boerderij te schetsen en CAH (de burgerkant, wat zijn aandeel is t.a.v. dat maatschappelijk gezonde voedselsysteem. Ook zijn er contacten met de Radboud Universiteit en een bedrijf dat daaraan gelieerd is (Optimal planet).

5- Intentieovereenkomsten met burgers, boeren en korte ketenpartijen met verwijzing naar regionaal MGV convenant;

Er is een samenwerkingsovereenkomst voor het POP-project de bekoring geschreven (ad 1). Er is een intentieverklaring opgesteld tussen SHN en BB4Food (ad 2.). Deze heeft geleid tot deelname aan een gezamenlijke POP-project.

We constateren dat het belangrijk is dat een pionierende, verbindende figuur met veel tijd en daadkracht nodig is om een regionale transitie naar burgerboerderijen mogelijk te maken. De persoon dient daarbij ter beschikken over een goed regionaal netwerk bij boeren, burgers en bestuurders. Immers gaat het om een nieuw voedselsysteem waarbij de "1.000" burgers vooral getriggerd worden door een goed verhaal over "hun" regio waarmee ze verbonden willen worden en een ontwikkeling in gang willen brengen naar een gezond voedselsysteem. Op de Veluwezoom is dat een Veluws Markebrood waarbij zij direct (via een kopen en bestellen), maar ook via financieel participaties in bijvoorbeeld investeringen bij "hun" 10 boeren die een omslag willen maken, bijdragen aan een transitie, omslag van hun regio: te beginnen met het bestellen van Veluws Markebrood (...).

Een regio, omdat dan burgers het gevoel hebben dat het "hun" regio is en hun inspanning en bijdrage zichtbaar wordt. Liefst dus op fietsafstand zodat zijn de boeren kunnen zien (voelen en ruiken). Kernwaarden als transparantie en vertrouwen zijn dan een groot goed. Dat is wat anders dan de opgelegde normen (hoe goed die ook kunnen zijn). Immers -SKAL_ normen kunnen botsen met MGV-doelen zoals CO2 (biologisch graan uit Frankrijk) en biodiversiteit (biologisch boeren betekent niet altijd een verrijking van soortenrijkdom van flora en fauna). Soms botst de keten van streekproducten op het biologische model, wanneer oeroude graansoorten niet op een biologische graanmolen gemalen mogen worden.

We mikken vooral op een groep gangbare boeren en betrokken en bevlogen burgers die de omslag naar een maatschappelijk gezond voedselsysteem maken. Voor wie biologisch winkelen net een deur te ver is (ook om redenen dat biologisch soms botst met streekproducten). We willen de taart groter maken en denken dat we uiteindelijk i.s.m. met de heren-, heide- en natuurinclusieve boeren een doelgroep van zo'n 1 miljoen Nederlanders kunnen aanboren (5%-10%) dus anders dan de huidige 1%-2% biologische consumenten.

6- Verslagen en actiepunten van regionale bijeenkomsten burgers en boeren;

Er zijn meerdere gesprekken geweest met boeren en burgers. De belangrijkste was de bijeenkomst van 24 november waarbij ca. 80 burgers, boeren, bestuurders en bakkers bijeenkwamen voor de oprichting van de eerste burgerboerderij. Gedeputeerde Bea Schouten heeft het eerste Veluwe Markebrood symbolisch aangesneden. Voor een verslag en fotorapportage van 24 november zie: <https://burgerboerderijen.nl/opening-eerste-burgerboerderij-van-nederland/>
Voor een overzicht van de boeren zie: <https://burgerboerderijen.nl/regios/> waarbij een aantal nog toegevoegd worden vanuit het POP project: Reijer Achterstraat Arjan Staadegaard, Bart Lubbers Wilco Nieuwenhuis, Herman Wehkamp, Dirk Dorrestein, Jan Gerritsen/Quadenoord, Bert Harmsen, Bob van Santen, Clemens Olde Groeninge, Hans Nieuwenburg en Henk Velders.

7- Wanneer “go”: Statuten en uittreksel KvK Stg BB4Food FoodValley;

Er is in overleg met De Coöperatieve Samenwerking besloten dat niet een stichting, maar een coöperatie U.A het beste vehikel is, omdat dit meer recht doet aan de samenwerking tussen en het operationeel verbinden van burgers en boeren. Dat verbinden lukt niet goed met een stichting, zeker niet wanneer er allemaal geldstromen gaan lopen tussen boeren en burgers en daarbij ook financiële risico's genomen moeten worden met participaties van burgers.

Een snel, rechtsgeldig positioneren van Coöperatie Burgerboerderijen in de vorm van een 'flitscoöperatie' met 'dunne' statuten is geformuleerd met een stevige preambule die de intentie en ontwikkelingsrichting verwoordt: zowel op het landelijke niveau als één/enkele lokale coöperatie als prototypes.

De Coöperatie Burgerboerderijen is op 29 november opgericht. Dit om daarmee regionaal burgers en boeren (beiden als leden) te kunnen verbinden. De Oprichtingsstatuten van Coöperatie Burgerboerderijen (Ad 3) en het Uittreksel KvK Coöperatie (ad 4) zijn beschikbaar.

In deze fase is het opknippen van de landelijke en regionale coöperatie niet zinvol. De huidige statuten bieden voldoende structuur om burgers en boeren uit andere regio's op te nemen. Een regio kan zich vervolgens afsplitsen (klonen), waarbij vanzelf een landelijke coöperatieve structuur ontstaat gebaseerd op meerdere regio's. Zo is er belangstelling van 4 boeren uit Midden Delfland. Aan het einde van de kwartierfase zal e.e.a. geëvalueerd worden.

8- Afspraken met coalitiepartijen;

Er is vanuit BB4Food afstemming met flankerende projecten en initiatieven. De vraag is of deze aan elkaar verwante organisaties bovenlangs een meerjarige financiering kunnen via bijvoorbeeld de Taskforce Multifunctionele Landbouw i.o.:

- Heideboeren (Stichting Heideboerderij Nederland, Jos Roemaat)
- Herenboeren (Geert van der Veer)
- Natuurinclusief boeren (Fransjan de Waard).
- Transitie Coalitie Voedsel (Willem Lageweg)

Kennisinstellingen

- Dr. ir. Roel A. Jongeneel ziet mogelijkheden in de MGV-donut wanneer het om fair- en true pricing gaat. Op 4 september is een presentatie gegeven aan een OESO delegatie.
- Lector Ron Methorst van Aeres zal de komende maanden de studente Néline van Lohuizen begeleiden in een afstudeerscriptie rondom de MGV-Donut voor wat betreft de boerenkant.
- I.v.m. afwezigheid van lector Tjirk van der Ziel van CHE is de burgerkant van de MGV Donut minder aan bod gekomen. Er zijn nieuwe contacten gelegd met lector Korien Van Vuuren-Verkerk om de burgerkant van de MGV-donut in te vullen.
- Voor de verdere ontwikkeling van de MGV-donut dienen budgetten beschikbaar te komen, omdat dit model grotendeels in eigen tijd is ontwikkeld.

Overig

- Ook de recente aansluiting van Streekproducten Nederland (SPN) is van meerwaarde, omdat zij mogelijkheden zien in de MGV-donut die de integrale duurzaamheid en ontwikkeling van burgerboerderijen laat zien waarbij SPN een toetsende rol wil onderzoeken.
- De Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) wil ook in het POP-project van Coöperatie Burgerboerderijen participeren, aangezien dit initiatief meerwaarde biedt voor het verwaarden van de producten van hun rassen.

Regio's

Er belangstelling (noem het spin-off) vanuit:

- Midden Delfland. In november en december zijn enkele gesprekken geweest met drie melkveehouders rondom de financiering van een mobiele zuivelinstallatie. Een afspraak met de Midden-Delfland Vereniging (3.000 leden) is in de planning (voorjaar 2019).
- Amerstreek West-Brabant (loop via Anco Sneep van de Provincie Brabant).
- Andere boeren (regio's i.o.) die op de website van burgerboerderijen staan en die in hun regio aan het kijken zijn of samenwerking en verbinding met burgers mogelijk is: <https://burgerboerderijen.nl/regios/>.

9- Media presentaties (internet, intranet en folder), intranet met communities of practices en kennisverspreiding (white paper).

Het POP Project De Bekoring kan gezien worden als een regioconvenant en tevens white paper. De haalbaarheid vertaald is naar een operationeel maken van het regionale concept van BB4Food waarbij duidend boeren verbonden worden met tien burgerboerderijen (zie: "Ad 5- Projectplan KorteVoorzieningsketens De Bekoring kopie").

Een website is ingericht voor burgerboerderijen.nl waarbij naast de Veluwezoom ook andere regio's kunnen aanhaken. Op termijn kunnen regionale coöperaties afgesplitst worden wanneer er voldoende boeren en burgers zijn en de organisatie in een regio zelfstandig kan bestaan. De Veluwezoom is niet alleen een voorbeeld van hoe het kan gaan in een regio. De Coöperatie Burgerboerderijen is ook een kraamkamer (of prototype) van een aanpak van hoe het elders kan worden opgezet. Elk regio heeft een verbindend verhaal, een wenkend perspectief (en de Veluwezoom: werken aan een -nieuwe- Marke). Dat verhaal zal in een andere regio anders zijn.

Op 24 november is een preview/ film van de heideboeren en de keten van Veluws Markebrood getoond en is ook deze bijeen gefilmd. De film kan in het voorjaar van 2019 gebruikt worden voor marketing en presentatiedoeleinden.

Begroting versus realisatie

Zie factuur. De begroting was dat in totaal 467 uur zou worden gewerkt, voor een deel met derden. Door Jan Huijgen en Jaap Meijer is 490,5 uur gerealiseerd. De uren na medio december en de eindverslaggeving zijn daarbij niet meegenomen. Zie overzicht tijdschrijven. De inzet uren derden is niet in beeld gebracht.

De out-of-pocket kosten (derden) zijn gericht op de mediapresentatie (internet, intranet, backoffice) en de bijeenkomst van 24 november. De kosten van de film zijn deels voor de heideboeren en worden voor wat betreft de opnames van het marktdeel door BB4Food gedragen.

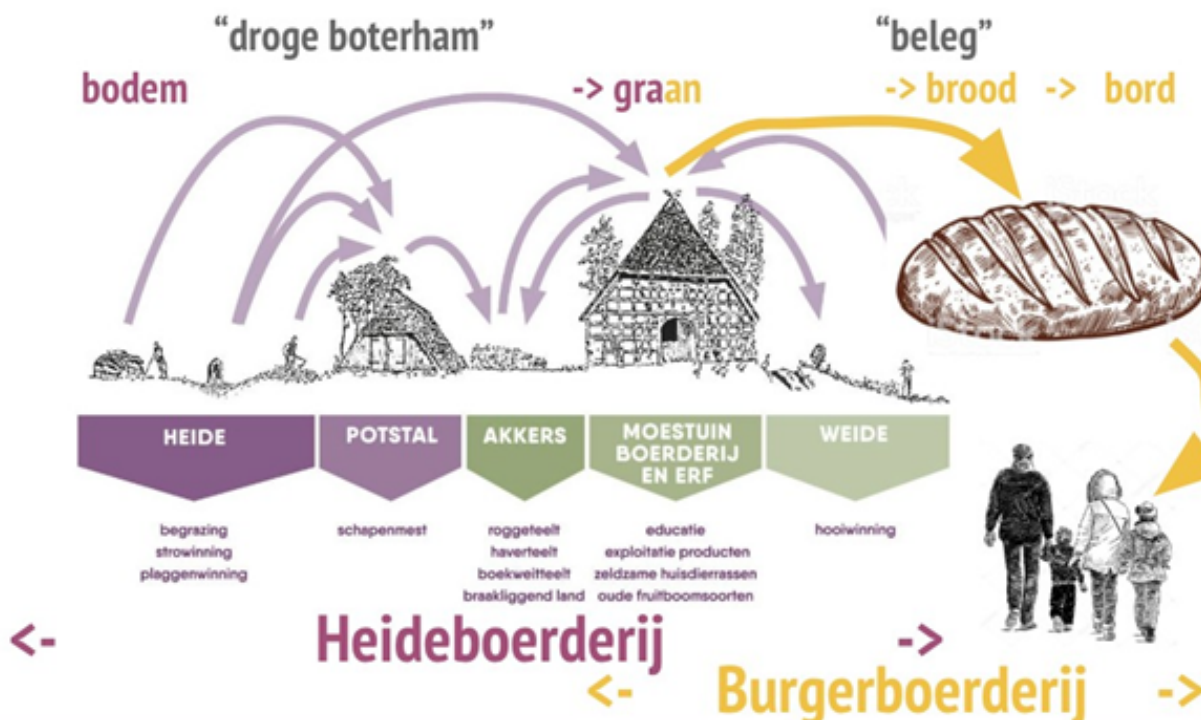
Bijlagen

Bijlage 1

De Coöperatie Burgerboerderijen is een nieuw organisatorisch verband gericht op innovaties in een korte voorzieningsketen, te beginnen met Veluws Markebrood, die burgers, heideboeren en andere partijen verbindt en waarbij ook lokale bakkers en bestuurders betrokken zijn.

Dit alles in navolging van de traditionele heidelandbouw waarbij grazende schaapskuddes op heidevelden of graslanden aan akkers en hooilanden wil koppelen via nieuwe lokale en regionale samenwerkingsvormen en financieringsarrangementen. Met denkt aan twee dragers van het bedrijfssysteem van de boer (zie ook afbeelding):

1. Een vitale bodem door met hulp van natuurinclusieve kennis en technieken de oude enkeerd- en cultuurgronden te revitaliseren tot gezonde, robuuste en vruchtbare akkers of graslanden (heideboerderij) met veel biodiversiteit en een ultiem kringloopsysteem.
2. Op die nieuwe vitale akkers telen heideboeren producten die, als burgerboerderijen, middels een coöperatieve en streekeigen organisatie kunnen worden afgezet.

Afbeelding 2. De korte keten van "bodem" (heideboer) naar "bord" (burgerboerderij). Overlap van heideboerderij (bodem tot product) met burgerboerderij (van product naar bord).

Op de Veluwezoom willen de projectpartners binnen het POP-project samenwerken door middel van een gebiedsgerichte aanpak en met een veerkrachtig toekomstperspectief voor cultuurlandschap, natuur en voedselproductie. De beoogde samenwerking, de aanpak voor en innovatieve oplossingen van de Veluwezoom kan daarbij model staan voor andere regio's in Nederland. Op deze wijze wordt gewerkt aan het revitaliseren en herontdekken van de waarde(n) van van de commons.

Bijlage 2. MGV-Donut

In onderstaande afbeelding een MGV-donut van een biologische boer Jeroen van der Kooij in Maasland voor Hoeve Rust-Hoff. Deze is afgeleid van de donut economy van Kate Raworth (zie bijlage 3 ad 10).

Tijdens een recente bijeenkomst met Wageningen-UR en Aeres (met o.a. presentatie van deze donut) is besproken dat we niet in die valkuil moeten stappen die MGV-doelen op normen en met meetlatten uit te spitten. Juist de zelfreflectie en verinnerlijking is belangrijker en de wederkerigheid en samenspraak met burgers (commons) is belangrijker. In normen en meetlatten kun je verzuipen of heel veel mensen doen promoveren:).

In 2008 was de boer nog gangbaar, dus te zien is hoe hij toen onvoldoendes op de schaal van 1 tot 10 scoorde op veel MGV-doelen.

Het Maatschappelijk gezonde voedselsysteem is groen gearceerd waarbij je dan op de doelen tenminste een 6 tot uitmuntend 10 kunt scoren. Bij een onvoldoende is er werk aan de winkel en heb je naar de burgers (leden) toe iets uit te leggen. Je kunt dan een MGV-ontwikkelingstraject beschrijven.

Ook voor de burgers is een donut te maken. Dat doen we in samenwerking met CHE in Ede, maar dat valt nog buiten de scope van ons POP-project. Wel interessant is dat ook burgerleden een bijdrage kunnen en moeten leveren.

Donutmodel Rust-Hoff, Maasland, Maatschappelijk gezond voedselsysteem boeren (en burgers), T= 2008 (verleden rood), T=0 (nulmeting mei 2018 blauw) en T=N (toekomst groen)

